

Review Article/ *Derleme Makale*

MUHASEBENİN SONU

Melih ERDOĞAN¹

Submitted/Başvuru: 24.05.2024

Last Revised/Son Düzeltme: 01.07.2024

Accepted/Kabul: 03.07.2024

Öz

1960'lı yıllarda pop-art sanatçısı olarak büyük ün kazanan ve tüketim kültürünün ikonografisi üzerine sanatsal üretim yapan Andy Warhol, piyasada satılmakta olan Brillo kutularının birebir aynısı olan kutuların yer aldığı bir sergi açtı. Warhol'un Brillo kutularının sanat statüsünde yer alması, sanat eseriyle gerçeklik arasındaki farkların sorgulanmasını, sanat eserinin algılanışının ve aura'sının açıklanması gerekliliğini ve dahası sanatın sonuna ve/veya sanat tarihinin sonuna gelindiği tartışmalarını gündeme getirdi. Sanatın sonu üzerinden bir analogi yapılarak muhasebenin bugün içinde bulunduğu duruma ilişkin bir çıkarsama yapmak ve tartışmak mümkün ve gereklidir. Dünyanın içinde bulunduğu sosyolojik ve ileri teknolojik ortamda muhasebeyi de sanat gibi bir son beklemekte midir? Muhasebenin algılanışı ve aura'sı üzerinden nasıl bir değerlendirme yapılabilir? Soruları bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Muhasebe; ilkeleriyle, yansızlığıyla, saydamlığıyla ve hesap verebilirliği ile değişime açık olduğunu demokratik gelişime katkı vererek ortaya koymalı ve kamusal niteliğini öne çı-

¹ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Anabilim Dalı, merdogan@anadolu.edu.tr, 0000-0001-7119-375X

karmalıdır. Muhasebe, kurumsal olarak özerk bir yapı oluşturmalı, kendisinin bir üst yapı kurumu olarak algılanmasını sağlamalıdır. Muhasebe, üstyapısal bağlarını güçlendirerek yeni bir algı yaratabilirse, yeni ve çağdaş bir başlangıç yapabilir. Bilimle değil salt teknolojiyle ilerlemek, muhasebenin teknolojiye dönüşmesine ve yok olmasına yol açacaktır.

Anahtar Sözcükler: Aura, Mimesis, Muhasebe, Sanat, Yapay Zekâ,

JEL Sınıflandırması: M41, M42

END OF ACCOUNTING

Abstract

Andy Warhol, who gained great fame as a Pop-art artist in the 1960s and produced art based on the iconography of consumer culture, opened an exhibition of boxes that are identical to the Brillo boxes sold in the market. The fact that Warhol's Brillo boxes were given the status of art brought to the agenda the questioning of the differences between the work of art and reality, the necessity of explaining the perception and aura of the work of art, and moreover, the discussions about the end of art and/or the end of art history. By making an analogy with the end of art, it is possible and necessary to make an inference and discuss the current situation of accounting. In the sociological and technological environment of the world, does accounting await an end like art? How can an evaluation be made on the perception and aura of accounting? These questions constitute the focus of this study.

Accounting should demonstrate that it is open to change with its principles, impartiality, transparency and accountability by contributing to democratic development and emphasise its public character. Accounting should establish an institutionally autonomous structure and ensure that it is perceived as a superstructure institution. If accounting can create a new perception by strengthening its superstructural ties, it can make a new and contemporary start. Advancing solely with technology rather than science will lead to the transformation of accounting into technology and its extinction.

Key words: Accounting, Art, Artificial Intelligence, Aura, Mimesis

JEL Classification: M41, M42

Extended Summary

Andy Warhol gained fame in the 1960s as a Pop-art artist who shook the art world with his mastery of mass-producing images of products and celebrities based on marketing and promotion. Warhol represented an American ideal that he aestheticized rather than criticized.

In 1964, Warhol opened an exhibition in New York. The exhibition featured rows and rows of Brillo boxes made by Warhol, identical to the Brillo brand soap boxes sold in the market at the time. This study aimed to eliminate the perceptual differences between art and reality. According to art critic Danto, this meant the end of art.

To better understand the meaning of the exhibition that shook Danto so much and made him think that art had ended we should go back quite far in history.

Throughout the ages, art has been made through “representation” painting, which in Greek is called “Mimesis” (imitation). The Renaissance marks the beginning of making art as art and is based on the understanding of mimesis; this understanding was institutionalized for almost 500 years.

The tradition of modernism, which emerged in the 1880s, was based on dismantling a concept of art (mimetic art or academic art) that had accumulated over nearly five hundred years. By the 1960s, modernism had established its own aesthetic canon. However, although painting ceased to be representation-oriented, it continued to exist for a long time without severing its ties with representational painting.

Now, with the inclusion of Warhol’s Brillo box in the context of art, this entire historical narrative was being severed. According to Hegel’s famous thesis, when the true philosophical nature of art is discovered, it means the end of its own history, or art is extinguished in philosophy. This means the end of art. In fact, what makes something art are its invisible features. This makes us ask, what are these features that can make the difference between a work of art and a non-work of art when there are no interesting “perceptual” differences between them? So the problem is to explain why these boxes are art. Here, the invisible features in question can be explained by the “aura” of the work of art.

Of course, it is not art itself that is coming to an end, but the end of the established narrative of the history of western art, and all of this suggests that a new era for art has begun, that art has been freed from the oppression of its entire history and tradition, and that we are now living in the era of “Contemporary Art” (or “Global Art”).

In this historical flow, accounting, from the moment it emerged, has been doing for the economy what art does through visualization, namely imitating and representing it with its symbols and numbers. Accounting transforms economic life into symbols and numbers, establishes relationships between them, and provides information through a kind of objectification, just as in the case of accessing the information (image) of a painting. The whole strategy of accounting is based on making this representation accurate, complete, and free of fraud. When art fails to make the representation as expected, it is out of “taste”; when accounting fails to make the representation as required, it is out of “approval”. Auditing in accounting is also based on the possibility that this representation is not adequate. Whereas in art the fundamental constant perceptual criterion is “perspective”, in accounting this constant is “mathematics”.

Progress and transformations in the history of art cannot be independent of general historical progress. Social and economic transformations always find their reflections in art in one form or another. We cannot characterize these changes and transformations as “just” new art movements; these changes express radical changes in social understanding. If all these historical periods progressed together with artistic transformations, it would be completely unrealistic to say that accounting is independent of this history. In the new global world we live in, we have to realize that accounting has reached an end, just like the end of art. If established narratives in art and, for example, in architecture, industry, medicine and physics are coming to an end with the changing age, accounting will also come to an end.

Accounting has represented life for thousands of years, just like art, and although it has made valuable breakthroughs in recent years, such as Integrated Reporting, this and other such endeavors will be taken over by technology, and better ones will be developed by

AI. The narrative of accounting is coming to an end. Now the question is what brought accounting to an end at the end of accounting history? And how can a new beginning be made? It has to be.

For thousands of years, the structure we follow as an accounting technique has been in complete harmony with the economy; however, today, with technological developments, it has ceased to be a structure parallel to the economy and has started to be embedded in technological structures and has become increasingly invisible, and its language is gradually transforming. Accounting is increasingly integrating its existence with technology, or “transferring” itself to technology. Accounting, like Warhol’s “Brillo” box, is becoming the digital reality of the “thing” it imitates and is becoming ontologically questionable. This means that accounting will lose its language very soon. It has no other option. As art has been dampened by philosophy, accounting will be dampened by technology.

For a new beginning, we need to identify the aura where the reality of accounting and the digital reality meet, and even create the aura of accounting. The aura of accounting is the “Public Interest”.

Conclusion: After the end of accounting

Accounting, like Warhol’s “Brillo” box, turns into the digital reality of the “thing” it imitates and becomes ontologically questionable. Perceptual differences are gradually disappearing. It is precisely here, without wasting time, where - as Danto points out - the reality of accounting and digital reality become identical, that we need to identify the aura, or even create the aura of accounting. The aura of accounting is the “Public interest” that it undertakes - or should undertake. To achieve this, a start must be made by asking not how we will live, but how we want to live. Modern democracies are united by the ideal of enabling their citizens to live in freedom, solidarity, and equality. Democracy also means constantly fighting for these values and their implementation. Only democracies can cope, especially when major challenges such as climate change or inequality present new challenges to people. Democracies are open to change and therefore we can continue to develop them in the future. Accounting should emphasize its public character by demon-

strating that it is a democratic institution with its principles, impartiality, transparency, and accountability, that it is open to change, and that it is a candidate to contribute to democracy by contributing to this development. Accounting should create an institutionally autonomous structure and keep its distance from the institutional structures of the state and the private sector.

Reinterpretation of accounting's ethical principles, independence, and objectivity is important in the formation of the aura. We have to see that accounting needs a language change and that it needs to reorganize its language with a public understanding (Erdoğan, 2023).

Accounting should avoid being perceived as a technical infrastructure institution by intertwining with superstructure institutions such as science, philosophy, and art, and should ensure that it is perceived as a superstructure institution. As we have tried to emphasize, moving forward with technology rather than science means that accounting turns into technology and disappears. However, if it can further strengthen its superstructural ties and create a new perception, it can make a new and bright start. The bond with science is essentially a public bond and plays a fundamental role in creating the aura of accounting.

The subject of art is the artist, and the subject of accounting is the accountant (and auditor). The accountant must now prepare to carry out this task on a whole new plane or perish. It should be aimed for the accountant to be equipped not only with professional knowledge but also with intellectual knowledge, and to change his/her profile to a great extent by preserving his/her credibility, reputation and prestige in the society.

For a new beginning, the situation should be understood, evaluated and accepted correctly; most importantly, having an "open mind". The two biggest obstacles at this point are the political power's view of accounting as a means of regulating space and professional and academic conservatism.

1. Brillo Kutusu ve Sanatın Sonu

1950'lerde Andy Warhol, başarılı bir sanatçı ve reklamcıydı. 1960'larda ise pazarlama ve tanıtım anlayışını temel alarak, kitlesel üretimin, ürünlerin ve ünlülerin görüntülerini seri halde üretmekteki ustalığıyla sanat dünyasını sarsan bir Pop-art sanatçısı olarak ün kazanmıştı. Warhol, 20.yüzyılın en çok bilinen ve etkileyici figürlerinden biri haline gelmişti. *Serigrafiyi ve diğer ticari sanatsal teknikleri kullanması, kendisine sınırsız bir reproduksiyon imkânı sunuyordu. Bu görüntüler, sanatçıların yeteneklerini ve kişilik özelliklerini yapıtlarıyla bütünleştiren geleneksel güzel sanat anlayışının antiteziydiler* (Hodge, 2013).

Warhol, tüketim kültürünün ikonografisini çalışmaya girişmiş ve modernist protokollerin maskesini acımasızca düşürmüştü (Hopkins, 2018).

Warhol, kendine özgü bir sanat mitosunu; Marilyn Monroe, Mao, Beuys gibi ünlü kişilerin portrelerini serigrafi tekniğiyle çoğaltıp renklendiriyordu. Ancak bunlar, her zaman olduğu gibi, kişiden ziyade onun imgesini (imajını) görsel bir slogan haline getiren, kitle iletişim araçlarıyla iletilmiş klişelerdi. *Warhol, tam da bu yolla, eleştirmekten çok estetize ettiği bir Amerikan idealini temsil ediyordu; yani o ideali, sanat hayatına başladığı 1960'lar da Avrupa'da tamamen anlaşılmasız olan bir masumiyetle sanata uygun hale getiriyordu*" (Belting, 2020).

Geniş atölyesine Fabrika adını vermişti (Gümüş Fabrika), yaptığı işlerin tamamen ticari olduğunu kendisinin de iş adamı olduğunu söylüyordu.

Warhol, 1964 yılı baharında New York'un en güzel galerinden biri olan Stable Gallery'de bir sergi açtı. Serginin açılışına giden ünlü sanat kuramcısı ve sanat eleştirmeni Arthur Danto, o günü şöyle anlatıyor: *İçerisi bir süpermarketten farksızdı, her yerde itinayla yerleştirilmiş sıra sıra kutular vardı: Brillo, Kellogg's, Del Monte, Heinz vb. dikkat çekiyordu. Kutular, gerçek kutulara Andy ve yardımcılarının benzetebildiği kadar çok benziyordu. Andy'nin yönlendirmesiyle bir marangozhanede üretilmişlerdi(.....) Warhol'un kutuları, gerçek kutuların tıpatıp aynısıydı(.....) Bu eserin amacı, sanatla gerçeklik arasındaki algısal farkları ortadan kaldırmaktı* (Danto, 2013). Danto'ya göre bu da sanatın sonuna gelindiği demektir.

Danto'yu bu kadar sarsan ve sanatın sonuna gelindiğini düşündüren serginin ne anlama geldiğini daha iyi anlamak için tarihsel olarak oldukça geriye gitmemiz gerekiyor. “*Aristoteles, Poetika'sında sanatın bir öykünme olduğunu belirtir. Bu kurama göre sanat, bir modelin tıpatıp kopyasıdır, sanattan alınan zevk de bu kopyanın kusursuzluğunun insanda uyandırdığı hayranlık ve bu kopyanın zararsız bir canlandırma nesnesine indirgenmiş olması dolayısıyla insanın bir an için gerçekliğin baskısından kurtulmasının sağladığı rahatlama* (Lenoir, 2005). Sanat uzunca bir süre Aristoteles'in belirttiği gibi algılanmış ve öykünmeci (taklitçi) bir indirgeyişle ele alınmıştır. **Sanat, çağlar boyunca, Yunanca'da “Mimesis” (taklit) olarak adlandırılan “temsil” resmi üzerinden yapılagelmiştir.** Rönesans; sanatı, sanat olarak yapmanın başlangıcını ifade eder ve mimesis anlayışı üzerine oturur; neredeyse 500 yıl boyunca bu anlayış kurumsallaşmıştır (Danto, 2010).²

Dönemin sonunun gelişi ya da yeni bir dönemin yani modernizmin başlamasını ise Danto, Greenberg'in Kant üzerinden yaptığı bir polemikten hareketle; *resim sanatının temsil odaklı gündeminden sapması ve temsil araçlarının temsilin nesnesi haline gelmesi* olarak belirtiyor. 1880'lerde ortaya çıkan modernizm geleneği, yaklaşık beş yüz yılın birikimi olan bir sanat konseptini (mimetik sanatı veya akademik sanatı) parçalarına ayırma üzerine kuruluydu. *Bundan sonra sanat ne güzel olmak ne sadece gerçek dünyanın uyandırabileceği hislere eşdeğer hisler uyandırmak, ne konu olarak resimsel bir arka plana uydurmak ve yerleştirmek ne de ressamın “büyülü dokunuşunun” eseri olmak zorundaydı* (Danto, 2016).

1960'lara geldiğinde- aradaki belirgin çıkışlara karşın- modernizm, kendi estetik kanonunu oluşturmuştu. Buna göre modern sanatın, toplumsal sorunlarla ilgilenmeyen ve gündelik yaşama dönük olmayan bir anlayışı geliştirdiğini, genellikle politik bir mesajı olmadığını, belirli bir stile mahkûm olmamakla birlikte daha çok biçim ve estetikle ilgilenen bir anlayışı yerleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan da resim, temsil odaklı olmaktan çıkmakla birlikte, temsili resimden bağlarını koparamadan uzunca bir süre varlığını korumaya devam etti (Erdoğan, 2014).

2 Hans Belting, “Sanat ve Mevcudiyet: Sanat Çağından Önce İmge” adlı ünlü metninde, Sanat Çağı'nın M.S. 1400 civarında başladığını ileri sürüyor. Belting'e göre bu dönemden önceki yapıtlar sanat olmasına sanattır. Ama bu biçimde tasavvur edilmiyor, sanat kavramı da dünyaya gelmelerinde hiçbir rol oynamıyordu. (Arthur C. Danto, A.C., (2016). Sanat Tarihinin Sonundan Sonra, 48

Şimdi ise Warhol'un Brillo kutusunun sanat bağlamında yer almasıyla tüm bu tarihsel anlatıdan kopuluyordu. Burada gözden kaçırmamız gereken nokta, Andy'nin kutularının amacının, sanat olarak görülüp o şekilde değerlendirilmek olduğudur. Ve sergi bağlamında yer alır.

Tüm bu tarihsel süreci değerlendiren Danto, bir sanat eseriyle gerçeklik birbirinden ayırt edilemiyorsa, bir şekilde bir sona gelindiğini düşünür. Hegel'in ünlü tezine göre sanatın gerçek felsefi doğası keşfedildiğinde kendi tarihinin sonuna gelmiş demektir veya **sanat felsefede sönümlenir. Bu da sanatın sonuna gelinmesi demektir!**³ Öyle ya! Sanat taklitse, yani gerçekliğin aynısını sanat eseri olarak elde etmekse, Warhol'un Brillo kutusu (orijinal Brillo kartondan, Warhol'un ki kontrplaktan yapılmadı.) gerçeğin kendisinden ayrılamayacak kadar gerçek görünmekle mimetik başarıyı sağlamıştır. Ancak taklit ettiği şeyle bütünüyle örtüşmesi, taklit ettiği şeye dönüşmesi anlamına gelmektedir. Bu da sanatla gerçeklik arasındaki sınırların kalkması demektir ve sanatın kendi kimliğine ilişkin felsefi sorgulamayı yapmasını gerektirir. Gerçeklik, sanatın temsil etmesi gereken şeyken sanatın içine dahil olunca, sanata atfedilen anlam da değişikliğe uğramıştır. Burada tartışma yaratacak veya karşı çıkılacak olan, taklit edilen nesne yani Brillo kutusu olabilir (mi?). Bu da bize taklit edilenin ancak; doğa, portre, natüremort gibi belirli konular olduğunda, sanat olması gibi bir sınırlamayı getirir ki sanat böyle bir sınırlamaya ve sınıflandırmaya tabi tutularak değerlendirilemez. Warhol, bize çok açık biçimde, bir sanat yapıtının hiçbir

3 Sanatın tarihsel nihayete ulaşan ve bu noktadan sonra -asına bakarsak felsefeye- dötüşen bir şey olduğu fikri, Hegel tarafından 1828'de felsefe ve sanat üzerine verdiği dersler esnasında ortaya atılmıştır (A. C. Danto, A.C., Brillo Kutusu, 20).

özel biçimde olmak zorunda olmadığını göstermektedir. Bu da felsefecilerin ontolojik bir tartışmaya girmesi demektir.

O zaman gerçek Brillo kutusuyla, Warhol'un Brillo kutusu arasında gözle görülmeyen farklar olsa gerektir. *Sanat eseri, ancak bazı bilinç mekanizmalarından geçtikten sonra ortaya çıkan ve takdir edilmeye başlayan gizli niteliklerle doludur* (Danto, 2016). Bir şeyi sanat yapan görünmez nitelikleridir. Bu bize, aralarında hiçbir ilgi çekici "algısal" farklılık yokken bir sanat yapıtı ile sanat yapıtı olmayan şey arasındaki farkı oluşturan bu niteliklerin neler olabileceğini sorguladır. Yani asıl sorun, bu kutuların neden sanat olduğunu açıklamaktır. **Burada, sözü edilen görünmez nitelikler, sanat eserinin "Aura"sıyla açıklanabilir.** Algı, insanın dış dünyayı duyuvar aracılığıyla anlaması ve yorumlaması sürecidir. Aura ise bir kişi veya nesneye dair ayırmedici fakat doğrudan algılanamayan ama o kişi veya nesneyi aşan bir durumu, özelliği, atmosferi ifade eder. Benedetto Croce'ye göre *sanat bir görüş ya da sezidir. Sanatçı bir imge ya da resim üretir, alımlayıcı ise sanatçının kendisine açtığı alandan bakarak kendinde sanatçının imgesini oluşturur* (Yılmaz, 2004).

Brillo kutusunun markette yarattığı algı ile sergi bağlamında yarattığı algı, kutular birbirinin tıpatıp aynı olsa bile oldukça farklıdır. Andy'nin kutularının amacı, sanat olarak görülüp o şekilde değerlendirilmektir. Bize fark nedir sorusunu sorduran; Warhol'un sanatçı olarak ünü, tarihsel sürecin dışına çıkılıyor olmasının sezinlenmesi, Warhol'un yapıtını sanat olarak sunması, tüketim kültürüne gönderme yapıyor olması ve sergi bağlamı gibi görünmeyen niteliklerdir. Bunlar da Brillo kutusuna bir aura kazandırır.⁴ Bu aura'nın fark edilmesi, sanat eseri olarak Brillo kutusunun algımızda farklı bir konum kazanması demektir ki bu da Warhol'un Brillo kutusunu sanat statüsüne sokar. **Her şey görsel algı ile sınırlı değildir.** Danto, sanatın sonuna gelindiğine ilişkin savını sanatla gerçekliğin bazı durumlarda birbirinden ayırt edilemez olmasına dayandırıyor, ancak daha sonra aradaki farkların görünmez farklar olabileceğini düşünmemiş olduğunu itiraf ediyor. Hans Belting ise sanat, aslında sanat tarihinden başka bir şey değildir savından yola çıkarak, sanatın sonunu sanat tarihinin sonu olarak değerlendiriyor. Belting'e göre, *sanat tarihinin*

⁴ Danto, daha sonra, o gün sergiden bir Brillo kutusu almadığına pişman olduğunu belirtiyor (Brillo Kutusu, 2010, s 54). O gün 200 \$ olan kutu şimdi 3 milyon \$'in üzerinde alıcı bulmaktadır (<https://www.artsy.net/artist-series/andy-warhol-brillo-boxes>).

sonu, sanatın ya da sanatla ilgilenen bilimin sona erdiği anlamına gelmiyor; sanatta ve sanat tarihinin düşünme imgelerinde, modernlikten bu yana bildiğimiz biçimiyle kanon haline gelmiş bir geleneğin sona erdiği gerçeğini kaydediyor (Belting, 2007). **Elbette ki sona eren sanatın bizatihi kendisi değil, batı sanat tarihine ilişkin yerleşik anlatının sona ermesidir** ve tüm bunlar, sanat için yeni bir çağın başladığını, sanatın tüm tarihinin ve geleneğinin baskısından kurtulduğunu ve artık, “Çağdaş Sanatın” (ya da “Küresel Sanatın”)⁵ çağını yaşamakta olduğumuzu anlatıyor. Danto’nun Hegel’ci felsefeden destek bularak tezini geliştirdiğini de hesaba katarak söyleyebiliriz ki *Sanatın sonunun belirli bir tarih yazımsal özelliği ayrıştırılabilir ve bu nedenle “sonu” yeni bir çağın başlangıcı olarak da tanımlayabiliriz* (Cascales, 2019).

Sonuç olarak; sanatın belirli bir sanat tarihine sahip olduğunu, bu tarihin M.S.1400’lerden başlayarak temsil üzerine kurulu bir anlayışla ilerlediğini, 1880’lerde modern sanat olarak değişimini sürdürse de temsilden kopmadığını ve biçim ve estetik temelli bir anlayışa hap-solduğunu söyleyebiliriz. Ancak, Duchamp ve Warhol gibi, “kırıcı” sanatçılarla bu tarihsel anlayışın aynı mecrada ilerleme olanağı kalmadığını ve bir tür “son” a gelindiğini görüyoruz. Artık sanat, çağdaş sanat olarak bambaşka ve yepyeni bir düzlemde varlığını sürdürmektedir.

Bu elbette, günümüzde klasik temsil sanatının ve modern sanatın yapılmadığı ve yapılamayacağı anlamına gelmez ama onların da yeni bir çağda yer aldıkları söylenemez. Çağdaş sanattan önceki sanatın anlatısı sona ermiştir. Sanat, çağdaş sanatla yeni bir başlangıç yaparak her türlü kavramı, malzemeyi, medyayı, hatta kendisinden önceki sanat formlarını bile istediği gibi kullanarak kendini var etmektedir.

2. Muhasebe ve Taklit

Yukarıda özetlediğimiz tarihsel süreç ve tarihsel son, sanata özgü gibi görünmekle birlikte, aslında yaşamın çok içindedir ve insanlık tarihiyle birlikte ilerlemiştir. Tüm bu tarihsel akış

5 2007 yılında Dubai sanat fuarında ilki gerçekleştirilen “Küresel Sanat Forumu”nda küresel sanat (global art) terimi bugünün çağdaş sanatıyla (contemporary art) eş anlamlı olarak kullanıldı. Çağdaş sanat, temaları, formları ve bağlamları ile küresel sanat niteliğini fazlasıyla hak etmektedir. (H. Belting (2009), *The Global Art World, Audiences, Markets and Museums*, Buddensieg, A. (Ed.), Ost- fildern: Hatje Cantz Verlag.)

içinde muhasebe, ortaya çıktığı andan itibaren, sanatın görselleştirme üzerinden yaptığını, ekonomi için kendine özgü semboller ve sayılarla yapmakta yani taklit ve temsil etmektedir. Ekonomik yaşamı (ekonomik yaşamın ne denli geniş bir kavram olduğunu göz ardı etmeyelim!) sembollere ve sayılara dönüştürmekte, bunlar arasında ilişkiler kurmakta ve aynı bir resmin bilgisine (imgesine) ulaşılanımda olduğu gibi bir tür nesneleştirme ile bilgi vermektedir. Rönesans'a damgasını vurmuş, ilk sanat tarihi kitabı olarak kabul edilen kitabın yazarı, sanat akademisinin kurucusu "Vasari"nin (1511-1574), anlatısında resim, gitgide daha yeterli temsiller yapmak için öğrenilen stratejiler dizgesidir; burada yeterlik, sabit algısal ölçütlerle tayin edilir. Muhasebede ise önemli olan, aynı sanattaki gibi ekonomik yaşamı giderek en doğru ve yeterli şekilde temsil edebilmektir. Muhasebenin tüm stratejisi bu temsili hatasız, eksiksiz ve hilesiz yapabilmek üzerine kuruludur. **Sanat, temsili beklendiği gibi yapamadığında "beğeni" dışına çıkar, muhasebe temsili gerektiği gibi yapamadığında "onay" dışına çıkar.** Denetim de bu temsilin yeterli olamama olasılığı üzerine kuruludur. Sanatta temel sabit algısal ölçüt, "perspektif" iken, muhasebede bu sabit, "matematiktir".

Sanat tarihindeki ilerlemeler ve dönüşümler genel tarihsel ilerleyişten bağımsız olamazlar. Nitekim Rönesans'a gelirken bir burjuva sınıfı oluşmaya başlamış ve bu yeni sınıf, kilisenin ve asil sınıfın yanında yönetici olarak yer almaya başlamıştı. Bu, ekonomik çıkar yapısının ve bileşiminin de değişmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan hacli seferlerinin; siyasi, ekonomik ve teknik/bilimsel etkilerinin vb. önemi büyüktür. En önemlisi, bu dönemin bilimle ilişki kurmasıdır. *Örneğin Rönesans'ın en önemli figürlerinden Leonardo'yu, dâhilerin dâhisi yapan, sanat ve bilimi ustaca bir araya getirebilmesi idi. Leonardo, bu çok farklı gibi duran iki alanın taşıdığı özdeşliklerin o zamanlarda farkına varmış ve bu alanların birbirine değer katması yolunda muhteşem çalışmalar yapmıştı. Bizim açımızdan önemli ve ilgi çekici olan ise, Leonardo gibi bir polimat'ın, yaklaşık 4000 sayfadan oluşan tersten yazılmış, ancak ayna ile okunabilen ünlü defterlerinde, yapılacak işler listesine şöyle bir not düşmesidir: "Üstat Luca'dan köklerin çarpımını öğren". Leonardo'nun üstat dediği, hayranlık duyduğu ve öğretmeni gibi gördüğü kişi, muhasebenin babası olarak adlandırılan Fra*

Luca Pacioli'dir. Harika bir öğretmen olan Pacioli, Leonardo'ya matematik öğretir; Öklid geometrisinin inceliklerini, karelerin ve kareköklerin çarpımını öğretir (Erdoğan, 2021).

Daha sonraları, değişen toplumsal koşullar ve ilerleme ile 1789 Fransız Devrimi, sonrasında sanayi devrimi ile değişmekte olan dünya ve yeni ideolojiler, yeni bir dönemi, “Modernizmi” haber veriyordu. Toplumsal ve ekonomik dönüşümler her zaman bir biçimde sanatta yansımalarını bulurlar ya da sanatsal dönüşümler toplumsal ve ekonomik yansımalar oluştururlar. I. Dünya Savaşı'nın iğrençliklerine, savaşın acımasızlığına, barbarlığına ve duyarsızlığına tepki olarak ortaya çıkan “Dada” akımı ya da 19. yüzyıl gerçekçilik ve idealizmine tepki olarak doğallık karşıtı öznelliğe sahip bir bakış açısı içeren ve politik istikrarsızlık ve ekonomik çöküntü ortamında Almanya'da ortaya çıkan Ekspresyonizm gibi. Bu değişim, dönüşümleri “sadece” yeni sanat akımları olarak niteleyemeyiz, bu değişimler köklü toplumsal anlayış değişikliklerini ifade etmektedir. Nitekim, endüstriyel çağın değişim dinamiğine koşut olarak kendi gelişimini sürdüren muhasebe de maliyet muhasebesi, amortisman gibi kavramları oluşturuyor, bilanço-yu yasal olarak biçimlendiriyor ve yeni dönemi kendi yöntemleriyle izlemeye ve işlemeye yani yaşamı kendine özgü sembollere ve sayılara dönüştürerek tekniğini geliştirmeye ve daha gelişmiş taklitlerle, temsil işlevine devam ediyordu.

1963'ten sonra ABD'nin Vietnam'da batağa saplanması, ardından; özellikle 1970'lerde ABD'nin kapitalizm modelindeki derinleşen sorunlar, ABD'de ve Avrupa'da halk hareketleri, enflasyon ve özellikle petrol krizi neo-liberalizmin koşullarını hazırladı. Bu gelişmelere paralel olarak 1960-1980 yılları arasında tarihleyebileceğimiz bir geçiş veya hazırlık döneminin ardından -ki bu geçiş dönemi “postmodernist” dönemi ifade etmektedir- yani 1980'den itibaren ise çağdaş sanatın sahneye etkinlikle çıktığını söyleyebiliriz. Bu dönem, sonuçsuz bir İran-İrak savaşının (1980-1988) yaşandığı, Berlin duvarının yıkıldığı (1989) ve Yugoslavya'da iç savaşın (1990-1995) ve ardından dağılmanın yaşandığı ve artık “küreselleşme” olarak adlandırdığımız dönemin başlamasına işaret eder.

Tüm bu tarihsel dönemler, sanatsal dönüşümlerle birlikte ilerlediyse muhasebenin de bu tarihten bağımsız olduğunu söylemek tümüyle gerçek dışı olur. Sosyal ilişkilerin, en-

düstriyel gelişmelerin, ticaret anlayışlarındaki değişimlerin, toplumsal ve uluslararası çatışmaların tümü karşısında muhasebe, değişmek ve gelişmek durumunda kalmıştır. Ancak, içinde yaşadığımız, küresel yeni dünyada artık muhasebenin, sanatın sonu gibi, bir sona ulaştığını görmek durumundayız. Değişen çağ ile sanatta ve örneğin; mimaride (çağdaş, mantar temelli yapılar), endüstride (insansız fabrikalar, robotlar), tıpta (Genomik tıp⁶), fizikte (kuantum mekaniği) vb. yerleşik anlatılar sona eriyorsa muhasebede de bir son yaşanacaktır ve sona gelmiştir. Elbette ki muhasebe de varlığını bir şekilde sürdürecektir ama bugüne geldiği anlayışla ve bugünkü işleyişiyle ve bu mecrada değil. Örneğin Newton fiziğinde zaman uzaydan bağımsızdır ve ışığın hızı değişken, zaman sabittir. Bu anlamda fizik, Einstein'ın uzay ve zamanın tek düzlemde olduğunu ve ışığın hızının sabit, zamanın ise değişken (görelî) olduğunu kanıtladığında sona ermiştir. Bu durumda fiziğin belirli bir anlayış temelinde sona erdiğini ancak yepyeni bir başlangıçla çok büyük ilerlemeler kaydettiğini söyleyebiliriz. Yine temel fizik yasalarına göre yaşıyoruz ama artık Quantum teknolojisini kullanıyoruz.

Muhasebe binlerce yıldır aynı sanat gibi yaşamı temsil edegelmiştir, son yıllarda Entegre Raporlama gibi değerli çıkışlar yapmış olsa da bu ve bunun gibi çalışmalar, teknoloji tarafından devralınacak, yapay zekâ tarafından daha iyileri geliştirilecektir. **Muhasebenin de artık anlatısı sona ermektedir. Şimdi soru, muhasebe tarihinin sonunda muhasebeyi sona getiren nedir? Ve yeni bir başlangıç nasıl yapılabilir? Olmalıdır.**

3. Hominid'lerden ChatGPT'ye

Yedi ila beş milyon yıl önce, Afrika'da, muhtemelen farklı beslenme sonucunda, hominidler diğer ilkel maymun türlerinden ayrıldılar. Hominidler, Maymun-Adam (Australopithecus) ve Homo olmak üzere iki temel tür olarak farklılaşmıştır. Hayatta kalmak için dünyanın değişen iklim koşullarına uyum sağlamak zorunda kalan Australopithecus en az 4,1 milyon yıl önce Afrika'nın büyük Rift vadisinde yaşıyordu. Australopithecus sadece Jestler, sesler (hırıltılar, çığlıklar, iniltiler vb.) çıkarabiliyordu. Nihayet 300.000 yıl önce Homo Sapiens'in

6 Genomics: Canlıların genomlarını yapısal ve işlevsel yönden araştıran bir bilim dalı.

karmaşık cümleler kurduğunu ve karmaşık cümlelerin düşünce süreçlerini mümkün kıldığı için de konuşma temelli toplumların ortaya çıktığını görüyoruz. Ancak 150.000 yıl önce modern insanlar, bildiğimiz anlamda konuşma için gerekli tüm fiziksel özelliklere sahip olabildiler (Fischer, 2018). Neolitik uygarlıkla birlikte, oluşmaya başlayan yiyecek fazlalığı, uzmanlaşmış bir rahipler ve yöneticiler sınıfının ortaya çıkmasına yol açtı ve bu sınıf, M.Ö. 3200 dolaylarında alfabeyi, matematiği, yazıyı ve takvimi geliştirdi. *Sümerlerdeki ilk matematiksel hesaplar M.Ö. 3500-3200 arasında ortaya çıkmış ve envanterler, satış senetleri, anlaşmalar, birim fiyatları, satın alınan birimler ve faiz ödemeleri türünden işlemleri kapsamıştır. Bernal⁷ şöyle der; matematik ya da en azından aritmetik yazıdan bile önce ortaya çıkmıştır. Sayı sembolleri, büyük ihtimalle, en antik yazım biçimlerinin tüm diğer öğelerinden daha eskidir* (Zerzan, 2000). Kim olduğu bilinmeyen bir Sümer, yaklaşık 4000 yıl önce bir tabletin üzerine **Eli ağzına uygun hareket eden kâtip, gerçek kâtip** diye yazmış. Aslında bu söz, yazının özünün ne olduğunu ortaya koymaktadır. Dil ve yazı, iletişim için temel belirleyendir. **Yazı, dili sayılar ve diğer notasyonlarla sembolleştirirken, semboller de sanatın yaşamı taklit edişi gibi ekonomik yaşamı taklit (temsil) ederler.** Bu taklit, ekonomik yaşamın gelişimine koşut olarak gelişir ve ekonomik yaşamın açıklanmasını ve yeni hedeflere ulaşmasını kolaylaştırır. Yani araçsaldır, ancak vazgeçilmezdir. Yukarıda da vurguladığımız gibi, muhasebe tekniği olarak izlediğimiz bu yapı, binlerce yıldır, ekonomi ile tam bir uyum içindedir; ancak günümüzde, teknolojik gelişmelerle birlikte, ekonomiye koşut bir yapı olmaktan çıkarak, teknolojik yapıların içine gömülmeye ve giderek görünmez hale gelmeye başlamıştır ve dili de giderek dönüşmektedir. Bütün dillerin amacı iletişim kurmaktır. Programlama dilleri de belirli bir amaca yönelik olarak makinelerle iletişim kurmak üzere geliştirilmişlerdir. Yaygın olarak bilinen ve ilk başarılı üst düzey programlama dili olan Fortran, 1954-1957 yılları arasında John Backus öncülüğündeki IBM araştırmacılarından oluşan bir ekip tarafından geliştirildi. *Hominidler*⁸ den bu yana ilerleyen sürecin tarih çizelgesine baktığımızda, görmekte zorlanacağımız kadar küçük bir noktada, yaklaşık 60 yıl gibi inanılmaz kısa bir sürede, Yapay Zekâ olgusuna kadar geldiğini görmek son derece düşündürücüdür. Bu ilerleme hızının geleceğe doğru

---

7 John Desmond Bernal (1901–1971), Britanyalı fizikçi

nereye uzanacağını ve bizleri nelerin beklediğini anlamak ve araştırmak durumundayız.

Şu an için yapay zekânın, bağlamsal incelikli farkları anlamak, iletişim için duygusal zekâ geliştirmek, etik hususları değerlendirmek ve stratejik karar alma gibi yetenekler konusunda bazı eksikleri olabilir. Bunlar da çok önemli niteliklerdir. Ancak bu eksikliklerini hızla gidermektedir. Dünya satranç şampiyonu Kasparov'u 1997 yılında yenen Deep Blue ve 2017 yılında dünyanın bir numaralı oyuncusu Ke Jie'yi yenen Alpha Go gibi programlar, bir makinenin ne denli stratejik düşünebileceğini ve bir tür yargıda bulunabileceğini gösterdi, bu programların günümüze dek daha da geliştiğini unutmamalıyız. Şimdilik, bir makinenin empati yapamayacağını düşünebiliriz ama o da şimdilik! Daha birkaç yıl öncesine kadar Chat GPT, Generatif AI ve en son GPT-4o kavramlarını tanımıyorduk.

Teknoloji, çeşitli sektörlerde sorunları çözmek, verimliliği artırmak ve üretkenliği geliştirmek için bilimsel bilgi ve araçların uygulanması anlamına gelir. Otomasyon, yapay zekâ, robotik ve dijital sistemler de dahil olmak üzere çok çeşitli yenilikleri kapsar. Muhasebe varlığını giderek teknolojiyle bütünleştirmekte ya da kendini teknolojiye "transfer" etmektedir. Bu durum, muhasebenin çok yakın bir gelecekte kendi dilini yitireceği anlamına gelmektedir. Doğrusu, başka da bir seçeneği yoktur. **Sanat nasıl felsefede sönümlendiye, muhasebe de teknolojiye sönümlenecektir.** Burada tüm yükü teknolojiye yüklemek çok doğru olmayabilir. Teknoloji, belirli bir devrede çevresinden bağımsız bir biçimde kendiliğinden oluşan bir olgu değildir. Teknolojinin bu noktaya gelmesinde de yaşamın akışı içindeki pek çok değişkenin elbette rolü vardır. Sonuçta bu durum bizi bir çağın sonuna ya da yeni bir çağın eşiğine getirmiştir. Muhasebede bunu somutlaştıran ve görünür kılan teknolojidir.

Bu "son"a gelişin somut göstergelerini Dünya Ekonomik Forumu 2024 Meslekler Raporunda görmek mümkündür (WEF, 2024). Rapor, 2023-2027 aralığında; işlerde, yetkinliklerde ve stratejilerde beklenen değişimleri arayan bir araştırmaya dayanıyor. Buna göre; 2027'de 69 milyon yeni iş yaratılmış olacakken 83 milyon kişilik meslek ortadan kalacak. Bu durum, dünya genelindeki istihdamın yüzde 2 azalması anlamına geliyor. Veri Girişi Görevlileri, Muhasebe, Defter Tutma ve Bordro Görevlilerinin, istihdamda en bü-

yük ve en hızlı azalmaya maruz kalması beklenmektedir. Bu üç rol bir araya geldiğinde, beklenen toplam istihdam kaybının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Muhasebeci ve denetçiler, işinden olacakların (displacement) en üst sıralarında yer alıyorlar. **Raporun Türkiye bölümü verileri ise genel verilerle neredeyse aynıdır.** Öte yandan, rapor, son birkaç yıldır, üretken yapay zekâmodellerinin istihdamdaki sektörel değişimleri şekillendirmeye devam edeceğini, teknolojinin önümüzdeki beş yıl içinde iş dönüşümünün temel itici gücü olmaya devam edeceğini belirtiyor. 2022’de işlerin yüzde 34’ünü makineler yaptı. 2027’de ise bu oranın yüzde 43’e sıçraması bekleniyor. Bu sıçramayla da öncelikli olarak muhasebeyi makinelerin devralacağı yani muhasebenin neredeyse tümüyle dijitalleşeceği açık gözüküyor. Yine Open AI de GPT (Generative Pre-trained Transformer)’ye yüksek etkide maruz kalacak meslekler arasında Muhasebecileri ve Denetçileri saymaktadır (HBT, 2023).

4. Sonuç: Muhasebenin Sonundan Sonra⁸

Muhasebe, Warhol’un “Brillo” kutusu gibi, taklit ettiği “şey”in bu kez dijital gerçekliğine dönüşmekte ve ontolojik olarak sorgulanır hale gelmektedir. Algısal farklar giderek ortadan kalkmaktadır. Tam da burada, zaman yitirmeden, -Danto’nun işaret ettiği gibi- muhasebenin gerçekliği ile dijital gerçekliğin özdeşleştiği yerde aura’yı tanılamamız hatıta muhasebenin aura’sını oluşturmamız gerekmektedir. **Muhasebenin aurası, üstlendiği -veya üstlenmesi gerektiği- “Kamusal Yarar”dır.** Bunu sağlamak için de nasıl yaşayacağız değil, nasıl yaşamak istiyoruz? sorusunu sorarak bir başlangıç yapılmalıdır. Modern demokrasiler, vatandaşlarının özgürlük, dayanışma ve eşitlik içinde yaşamalarını sağlama

8 Buradaki Muhasebenin Sonundan Sonra başlığı, esinini yine Danto’dan alıyor. Danto, 1998’de yayımladığı “Sanatın Sonu” makalesinden sonra (The End of Art: A Philosophical Defense”, History and Theory, W. Place, Wesleyan University Press, Vol. 37, no. 4), 2014 yılında “Sanatın Sonundan Sonra” adlı çalışmasını yaptı.

“Danto, sanatın en önemli estetik ve felsefi meselelerinin içgörülü ve eğlenceli bir incelemesi olan çalışmasında, soyut dışavurumculukla birlikte sanatın, Vasari’nin Rönesans’ta tanımlanmasına yardımcı olduğu anlatı rotasından geri dönülmez bir şekilde saptığını savunuyor. Dahası Danto, geleneksel teorilerin Andy Warhol’un Brillo kutusu ile bakkalda bulunan ürün arasındaki farkı açıklamadığı tarih sonrası bir çağda sanatı anlamamıza yardımcı olabilecek yeni bir eleştiri türünü savunuyor. Sanat tarihini mimetik gelenekten (sanatın gerçekliğin giderek daha yeterli bir temsili olduğu fikri) modern manifestolar çağına (sanatın sanatçının felsefesiyle tanımlandığı dönem) kadar izleyen Danto, sanatın araç ve amaçlarına ilişkin tarihsel anlayışın pop sanatın (Warhol, Lichtenstein) icadına kadar geçersiz kılınmadığını gösteriyor. Sanatın üretilme biçimlerini sorgulayarak geçmişten kopmaya çalışan modernist sanat bile bir anlatıya bağlıydı (After The End Of Art, Princeton Classics, kitap tanıtım metninden..)”

idealinde birleşmişlerdir. Demokrasi aynı zamanda bu değerler ve bunların uygulanması için sürekli mücadele etmek demektir. Özellikle iklim değişikliği veya eşitsizlik gibi büyük sorunlar insanlara yeni zorluklar sunduğunda, ancak demokrasiler bununla başa çıkabilir. Demokrasiler, değişime açıktırlar ve bu nedenle gelecekte onları geliştirmeye devam edebiliriz. Muhasebe; ilkeleriyle, yansızlığıyla, saydamlığıyla ve hesap verebilirliği ile demokratik bir kurum olduğunu, değişime açık olduğunu ve demokrasiye katkı vermeye aday olduğunu bu gelişime katkı vererek ortaya koymalı ve kamusal niteliğini öne çıkarmalıdır. Muhasebe, kurumsal olarak özerk bir yapı oluşturmali, devletin ve özel sektörün kurumsal yapılarına mesafesini korumalıdır.

Aura'nın oluşmasında, muhasebenin; etik ilkelerinin, bağımsızlığının ve nesnellığının yeniden yorumlanması önem taşır. Muhasebenin bir dil değişimine gereksinimi olduğunu ve dilini kamucu bir anlayışla yeniden düzenlemek durumunda olduğunu görmek durumundayız (Erdoğan, 2023).

Muhasebe; bilim, felsefe, sanat gibi üst yapı kurumlarıyla iç içe geçerek, teknik bir alt yapı kurumu gibi algılanmaktan kaçınmalı, **kendisinin bir üst yapı kurumu olarak algılanmasını sağlamalıdır.** Bilimle değil teknolojiyle ilerlemek, vurgulamaya çalıştığımız gibi muhasebenin teknolojiye dönüşmesi, yok olması demektir. Oysa üst yapısal bağlarını daha da güçlendirir ve yeni bir algı yaratabilirse, yeni ve çağdaş bir başlangıç yapabilir. **Bilimle bağ, özünde kamusal bir bağdır ve muhasebenin aura'sını oluşturmada temel bir rol oynar.**

Sanatın öznesi sanatçı, muhasebenin öznesi muhasebecidir (ve denetçidir). Muhasebeci, bu görevi artık yepyeni bir düzlemde yürütmeye ya da yok olmaya kendini hazırlamalıdır. Muhasebecinin, sadece mesleki bilgi olarak değil, entelektüel anlamda da donanımlı olması, toplumdaki güvenilirliğini, itibarını, saygınlığını koruyarak, profilini büyük ölçüde değiştirmesi hedeflenmelidir.

Ancak yeni bir başlangıç için öncelikle durumu doğru anlamak, doğru değerlendirmek ve kabullenmek; en önemlisi “açık fikirli” olmak gerekiyor. Bu noktadaki en büyük iki engel ise siyasi “erk”in muhasebeyi bir alan düzenlemesi aracı olarak görmesi ve mesleki ve akademik muhafazakârlıktır.

Çıkar Çatışması

Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını bildirmiştir.

Finansal Destek

Yazar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Hakem Değerlendirmesi

Dış Bağımsız

Kaynakça

Danto, A.C., (2013). Sanat Nedir? İstanbul, 47

Danto, A.C., (2016). Brillo Kutusu: Post Tarihsel Perspektiften Görsel Sanatlar, İstanbul, 17-20-113

Danto, A.C., (2010). Sanatın Sonundan Sonra, 48

Belting, H., (2020). Sanat Tarihinin Sonu, İstanbul, 89-27

Erdoğan, M., Bu konuda geniş bilgi için bkz.: Erdoğan, M., (2015). *Küresel Çağda Çağdas Sanat ve Küresel Sanat Pazarı, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.: 15-Sayı/No: 1 (75-98)*; Erdoğan, M., (2014). *Sanatın Küresel Dönüşümü Bağlamında Plastik Bir Öge Olarak Kent, TMMOB, Kent Sempozyumu,*

Erdoğan, M., (2021). *Yapılacaklar Listesi: Üstat Luca'dan Köklerin Çarpımını Öğren.* MÖDAVİCA 2021

Erdoğan, M., (2023). Bildiri: *Yaşanabilir Bir Dünya İçin Muhasebe*, Türkiye 41. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Ankara 2023

Fischer, S.R., (2018). Dilin Tarihi, İstanbul, 47. 49.

HBT Herkes İçin Bilim Teknik, 2023, 23

Hodge, S., (2013). Açıklamalı Modern Sanat, İstanbul, 31

Hopkins, D., (2018). Modern Sanattan Sonra, İstanbul, 131

Lenoir, B., (2005). Sanat Yapıtı, İstanbul, 47

Yılmaz, M., (2004). Sanatın Felsefesi, Felsefenin Sanatı, Ankara, 39

Zerzan, J., (2000). Gelecekteki İlkel, 92

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), 2024, Future of Jobs, Report, 2023